

(۱)

نگاهی به گذشته‌ی بهداشت و درمان شهرستان نهاوند

اشاره

آنچه می‌خوانید گزارشی مختصر است از بهداشت و درمان شهرستان نهاوند که توسط آقای دکتر محمدرضا رزاقی رئیس محترم بیمارستان شهدای تجریش تهران و عضو هیئت مؤسس مجتمع دانشگاهی دولتی نهاوند، تهیه و در تاریخ ۷/۱۱/۷۶ به مؤسسه‌ی فرهنگی علیمردیان تحویل شده است.

فصلنامه امیدوار است که از همکاری‌های بیشتر ایشان در سلسله سخنرانی‌های علمی و مجموعه مقالات تخصصی بهره‌مند گردد.

متعاقباً از صاحب نظران مطلع به طب و درمان گذشته و امروز نهاوند درخواست شد به منظور کامل شدن این مبحث، اطلاعات تفضیلی و تکمیلی خود را جهت درج در فصل‌نامه ارسال فرمایند. گزارش‌های دریافت شده‌ی بعدی را ذیل شماره‌های (۲)، (۳) و (۴) در ادامه‌ی همین گزارش ملاحظه خواهید کرد.

شهرستان شهید پرور و تاریخی نهاوند در تمامی زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی پیشینه‌ای غنی دارد که بیان هر یک از این ابعاد مجال و زمینه‌ی خود را می‌طلبد. هر چند تاکنون توسط صاحب نظران نیز مطالبی ارائه شده است.

آنچه به رشته‌ی کاری این جانب ارتباط دارد مسائل بهداشت و درمان این شهر با قدمت است. اگر از مراقبت‌های بهداشتی و درمان‌های سنتی که غالباً بر اساس احادیث و روایات و بعضاً بر مبنای تجربیات محلی بوده است صرف نظر کنیم جا دارد که از نحوه‌ی اجرای این امور به شکل علمی و مدون آن آغاز کنیم.

پس از آن که امور درمانی نهاوند با گسترش مسائل بهداشتی و در اولویت قرار دادن آن فعال گردید شروع به کار واحد مبارزه با بیماری‌های واگیر و ریشه‌کنی مالاریا نقطه‌ی آغاز

کارهای بهداشتی است که در ابتدا با پنج نفر کارمند و دو دستگاه جیب کلبه‌ی امور بیماری‌یاری و واکسیناسیون در شهر و روستا انجام می‌گرفت. از طرفی نبودن راه‌های ارتباطی و ماشین‌رو سبب شد که تمام یا قسمتی از خدمات بهداشتی یا در دسترس بعضی از روستاها قرار نگیرد و یا این‌که چنین خدماتی با پای پیاده و به وسیله‌ی اسب و الاغ عملی گردد. سم‌پاشی و ایجاد پست‌های قرنطینه برای جدا کردن بیمارانی که دارای بیماری واگیر بودند از جمله خدمات این واحد بود. حدود بیست و دو سال قبل اداره‌ی ریشه‌کشی مالاریا در مرکز بهداشت ادغام گردید. اما مشکل عمده و اساسی در این سال‌ها مقاومت مردم شهر و به‌خصوص روستا در برابر واکسیناسیون بود. اما ناگفته نماند که در همین زمان، در مجموع، استقبال مردم شهر و روستاهای نهاوند از شهرهای هم‌جوار به مراتب بیشتر بوده است. تبلیغات غالباً به علت نبودن وسائل ارتباط جمعی و راه ارتباطی به وسیله‌ی بلندگوهای سیار یا دستی انجام می‌گرفت و در هر روستا فردی به نام «پاکار» مردم را وامی‌داشت که در مدرسه یا مسجد جمع شوند تا واکسیناسیون انجام شود. به تدریج با آگاه‌تر شدن مردم از فواید امور بهداشتی استقبال عامه‌ی مردم بیشتر شد، به‌طوری‌که امروز توده‌ی مردم طالب خدمات بهداشتی بیشتری هستند. بی‌شک توسعه‌ی راه‌های ارتباطی مناسب و ماشین‌رو و گسترش خانه‌های بهداشت و مراکز بهداشتی-درمانی روستایی و شهری از عوامل مؤثر در گسترش سطح بهداشت شهر و روستا به‌شمار می‌آیند.

در حال حاضر پنج مرکز بهداشتی-درمانی شهری و بیش از ده مرکز بهداشتی-درمانی روستایی با قریب به هفتاد و چهار خانه‌ی بهداشت در امر واکسیناسیون و تنظیم خانواده و مراقبت‌های بهداشتی دوران بارداری، آموزش‌های لازم را به مراجعین ارائه می‌دهند. از سوی دیگر توسعه‌ی واحدهای بهداشتی مانند اداره‌ی بهداشت محیط و واحدهای آموزش بهداشت و بهداشت خانواده سهم به‌سزایی در گسترش سطح بهداشت شهر و روستا دارند. تا سال ۱۳۶۲ واحدی به نام «مرکز بهداشت» در نهاوند وجود نداشت. خوش‌بختانه با آغاز به‌کار این مرکز در بلوار شهید حیدری واحد «آموزش بهداشت» نیز که تا آن زمان در داخل شبکه‌ی بهداشتی و با یک نفر کارشناس و یک نفر مسئول سمعی و بصری اداره می‌شد به این مرکز منتقل گردید. تا قبل از سال ۱۳۶۲ نحوه‌ی آموزش بهداشت بیشتر با استفاده از فیلم‌هایی بود که در روستاها و مدارس و اماکن عمومی در معرض دید افراد قرار می‌گرفت،

امّا از سال ۱۳۶۸ این روش تغییر چشم‌گیری نمود. به این ترتیب که آموزش حضوری و چهره به چهره از رده‌های بالای مرکز تا بهورز آغاز شد و سپس توسط بهورزان این آموزش به صورت چهره به چهره به مردم ارائه شد. در حال حاضر نیز واحد «آموزش بهداشت» در زمینه‌های تحقیقاتی و تهیه‌ی جزوه و بولتن‌های بهداشتی اقدام می‌نماید و هدف این واحد ترغیب و جلب مشارکت فعال مردم در زمینه‌ی تشخیص نیازها و تعیین اولویت آن‌هاست.

هم‌سو با این فعالیت بهداشتی «واحد بهداشت» خانواده از سال ۱۳۶۳ در مرکز بهداشت نهاوند شروع به کار نمود. قبل از این، امور بهداشت خانواده شامل تنظیم خانواده، مراقبت اطفال (وزن، قد و ...) و واکسیناسیون، در کنار خدمات درمانی در پنج مرکز بهداشتی-درمانی شهری انجام می‌گرفت. امّا با افتتاح واحد «بهداشت خانواده» کار نظارت و هماهنگی مراکز بهداشتی-درمانی روستایی و خانه‌های بهداشت نیز به این بخش واگذار گردید. در واحد بهداشت خانواده کارشناسان مختلفی شامل:

۱ - کارشناس بهداشت مدارس

۲ - کارشناس تغذیه

۳ - کارشناس مامایی

۴ - کارشناس بهداشت خانواده

فعالیت دارند که وظایف هر یک جداگانه تعریف شده است.

امّا درمان در شهر نهاوند تاریخچه‌ای بسیار طولانی دارد. از آغاز، پزشکانی که در شهر نهاوند به مداوای مردم می‌پرداختند اولاً "کلیمی بودند، ثانیاً "مدرک طب قدیم داشتند. معروف‌ترین آن‌ها حکیم سلمان، رحیم طیبیان معروف به حاج دکتر، لاله‌زار پدر دکتر موسی و دکتر یوسف پدر دکتر یحیی حکیمیان که همه‌ی این افراد در سال ۱۳۱۲ با شرکت در امتحانی که بهداری وقت برگزار کرده بود گواهی رسمی دریافت کردند. از آن پس پزشکان فارغ‌التحصیل نهاوندی و البته کلیمی به ترتیب دکتر موسی حکیمیان، دکتر عزیزا... کاشانی و دکتر یحیی حکیمیان بودند. در سال ۱۳۲۵ کلنگ اولین بیمارستان نهاوند در روز عید فطر و بعد از انجام فریضه‌ی نماز عید توسط آخوند ملا احمد (پدر شهید قدوسی) به زمین زده شد. زمین این بیمارستان مربوط به ظفرسلطان بود و بانی آن معتمدان

شهر بودند که متأسفانه پس از مدتی فعالیت ساختمانی به علت عدم توافق بر سر نام بیمارستان، ساختن آن متوقف گردید. سال ها بعد بهداری وقت با بودجه‌ی دولتی آن را به اتمام رسانید و به نام بیمارستان پهلوی نام‌گذاری شد. هم‌زمان با این تحولات اولین پزشک داروساز به نام دکتر مرجان وارد نهاوند شد و داروخانه‌ای تحت عنوان «شرکت سهامی» افتتاح نمود. البته پیش از او داروخانه‌ای توسط دکتر شمس کلیمی در بازار سرداب شروع به کار کرده بود.

اداره‌ی صحیحی‌ی نهاوند از سال ۱۳۰۶ با مسئولیت دکتر اولادی در محل راسته‌ی میرزا آقا و در کنار اداره‌ی بلدیه (شهرداری) و دروازه‌ی غسل‌خانه افتتاح گردید و درمان را به‌طور رسمی در شهر نهاوند آغاز کرد. می‌دانیم در آن‌زمان مسائل بهداشتی نه تنها در سطح این شهر بلکه در کشور و همچنین در سرتاسر دنیای آن‌روز جایگاهی نداشت و همیشه درمان حرف آخر رامی‌زد. دکتر اولادی تا سال ۱۳۲۰ کار خود را در نهاوند ادامه داد و سپس پزشکی به نام دکتر سعادت که هم طبیب و هم داروساز بود مسئولیت این اداره را که به خیابان ذکایی منزل شمس‌الدین ذکایی منتقل شده بود به‌عهده گرفت و از آن تاریخ اداره‌ی صحیحی به اداره‌ی بهداری تغییر نام داد. بعد از دکتر سعادت مسئولیت بهداری به دکتر کوثری، دکتر ملکوتی، دکتر عدولی و سپس به دکتر قوامی محول گردید و بعد از ایشان به دکتر شیخ‌الاسلامی واگذار شد. از آن پس به ترتیب دکتر طباطبایی، دکتر احدپور، دکتر یونسی، دکتر نصرتی، آقای خسروی، آقای وهاب سیف، دکتر صالح، دکتر آقاجانی و دکتر فعال عهده‌دار مسئولیت شبکه‌ی بهداری نهاوند گردیدند و از سال ۱۳۷۶ آقای دکتر رفیعی این مسئولیت را به‌عهده گرفته است. تا مدّت‌های زیاد بهداری شهر نهاوند با همین بیمارستان که پیش از سی تخت نداشت به‌درمان و مداوای مردم می‌پرداخت و همین امر سبب شده بود که یا بیماران برای درمان به شهرهای مجاور و تهران عزیمت کنند و یا به‌علت عدم امکانات متأسفانه محکوم به مرگ شوند.

در سال ۱۳۵۲ بیمارستان شیر و خورشید نهاوند که به همت نماینده‌ی مجلس شورای ملی وقت پی‌گیری شده بود افتتاح گردید اما به‌علت در اختیار نبودن پزشک و کارکنان آموزش دیده تا مدت ها بازدهی نداشت و دردی از مشکل درمان شهر حل نشد. البته ناگفته نماند که معضل درمان تا آن‌زمان مربوط به سراسر کشور بود از جمله کمبود پزشک

که بخش عمده‌ی آن به حساب می‌آمد. حضور پزشکان هندی و بنگلادشی مشکل اساسی درمان در سال‌های اوّل بعد از انقلاب بود که به علت کمبود پزشک ایرانی و بومی به ناچار از این افراد برای ارائه‌ی خدمات تشخیصی-درمانی استفاده می‌شد.

اوّلین درمانگاه شهری نهاوند در محلّ میدان پای‌قلعه با مسئولیت آقای فتاحیان شروع به کار نمود که به علت نبودن پزشک، امور درمانی را شخصاً انجام می‌داد. بعداً این واحد به خیابان حافظ منتقل گردید. دومین درمانگاه شهری در محله‌ی گلشن افتتاح شد. سایر درمانگاه‌ها که به بعد از انقلاب مربوط می‌شوند یکی در خیابان کمربندی در محلّ آزمایشگاه سابق و دیگری در کنار مصلّا و پنجمی با همکاری صندوق قرض‌الحسنه قائم در کنار مسجد شهید حیدری راه‌اندازی شدند. از سال ۱۳۶۲ به همت برادر بزرگوار و فرزند خلف حضرت آیت‌ا. علیرادیان جناب مهندس محمد حسین علیرادیان کار ساخت و آماده‌سازی بیمارستان ۱۶۸ تختخوابی نهاوند در محلی مناسب که به انتخاب خود ایشان بود آغاز گردید. از آن جایی که خود این‌جانب در آن‌زمان مسئولیت معاونت درمان بهداشتی استان همدان را به عهده‌داشتم شاهد پی‌گیری‌ها و دلسوزی‌های بدون چشم‌داشت ایشان بودم که خوش‌بختانه از سال ۱۳۶۷ کار خود را آغاز نمود. از سوی دیگر با افزایش ظرفیت پذیرش دانشجوی پزشکی در کشور و همچنین وجود جوانان باهوش و مستعدّ نهاوندی در سال‌های اخیر مشکل کمبود پزشک به‌طور کلی برطرف گردید و اکنون در شهر نهاوند علاوه بر وجود پزشکان متعدد نهاوندی مستقر در شهر و روستا وجود متخصصین ارجمندی در رشته‌های مختلف پزشکی سبب شده که بخش عمده‌ی درمان در داخل شهر نهاوند انجام گیرد و بیماران بدون دغدغه‌ی خاطر و در کنار کانون گرم خانواده امور درمان خود را پی‌گیری نمایند. در حال حاضر مجموعه‌ی بهداشتی - درمانی نهاوند با حدود ۱۱۰۰ نفر کارکنان، اعم از پزشک و غیر پزشک، خدمات بهداشتی و درمانی را به همشهریان و غیر همشهریان ارائه می‌دهند.

البته هنوز تا رسیدن و دست یافتن به امکاناتی که شایسته‌ی مردم شریف و قدر شناس نهاوند باشد فاصله‌ی زیادی داریم. چنان‌که کمبود امکانات در بخش‌های مختلف بهداشت و درمان به‌طور محسوس خودنمایی می‌کند. به‌طور مثال هنوز سی‌ونه‌خانه‌ی بهداشت و دو مرکز بهداشتی - درمانی روستایی استیجاری است. امکانات آزمایشگاهی و به‌طور کلی

پارا کلینیکی در حدّ برطرف کردن نیاز نیست. تجهیز بخش ICU استفاده از پزشکان مجرب و جلب همکاری آنان کاری است که رسالت مسئولین محترم شهر به خصوص مسئولین بهداشت و درمان را سنگین تر کرده است. امید آن که بتوانیم از مساعدت آنان برخوردار شویم و دوش به دوش آنان در ارتقای هرچه بیشتر بهداشت و درمان شهرمان تلاش کنیم.^(۱)

۱- آقای ابوالقاسم شاکری همشهری محترم و معلم بازنشسته و مطلع، ضمن این که گزارش آقای دکتر رزّاقی را مطالعه و تأیید کردند اسامی اطّبا و پزشکان و نیز داروسازان سابق نهاوند را به شرح زیر برشمردند که بدین وسیله از ایشان سپاس‌گزاری می‌شود:

الف - اطّبا: حکیم خداداد، حکیم سلمان، رحیم طبیبیان (حاج دکتر)، دکتر لاله‌زار، میرزا ابراهیم روفیم، (وی مسیحی بود).

پزشکان فارغ‌التحصیل نهاوندی: دکتر موسی، دکتر عزیزالله کاشانی، دکتر یحیی حکیمیان، دکتر داود حکیمیان، دکتر سعید حکیمیان، دکتر مسعود کاشانچی، دکتر روح‌الله نعمانیم، دکتر بهروز کاشانچی، دکتر محمدزاده که جزء سپاه بهداشت بود و خانم دکتر عزّت حکیمیان، دکتر رشایی، دکتر معصومی و دکتر یونسی. دندان‌پزشکان: دکتر عنقایی، دکتر خلیل بروخیم، دکتر مراد رضوانی، دکتر محمد مختارانی که جزء سپاه بهداشت بود.

ب - داروسازان: دکتر شمس، دکتر مرجان، دکتر اسماعیل شیخ‌الاسلامی (با همکاری حاج تقی سمیعی و آقای عبدالله سیف)، دکتر مراد حکیمیان و حاج درویش عضّاری.